

CSERJÉS KATALIN

A Hajnóczy Péter-hagyaték átvétele A hagyatékgondozó munka kezdetei¹

A 2010-es év elejétől Reményi József Tamás, ki pártfogója, szakmai irányítója csoportunknak, átadta nekem – mint a Hajnóczy-műhely vezetőjének – a hagyaték 9 nagydobozát, s a feldolgozás munkája a tanszéki hagyaték-bemutatók után 2010 nyarán megkezdődött. Műhelyem e megtisztelő ajándék átvételekor nagy felelősséget és szerteágazó feladatokat vett magára. E dobozok (melyek a Hajnóczy-szövegekben oly gyakran feltűnő, gyűrtött papírhalmot tartalmazó sportszatyor helyébe² realizálódtak) tartalma változatos, áttekintésük, katalogizálásuk roppant munkaigényes. A dobozok közül öt tartalmazza az irodalmi hagyatékot; egy dobozban jelentős mennyiségű személyes dokumentumot, leveleket, határidőnaplókat találunk; újabb egy doboz tárolja *Az elkülönítő* paksamétáját; egy másik kartonban könyveket, az utolsó dobozban újságkivágásokat találtunk.

10 évvel a hagyatéki munka megkezdése után véleményem árnyalódott. Ami a már ismert, publikált életművet illeti: még nagyon sok elmaradásunk van. Messze nem írtunk még minden szövegről (nem egy olyan szöveg van, melyről még soha senki nem írt), míg bizonyos művek a tanulmányok szempontjából túltreprezentáltak látszanak, anélkül, hogy minden szövegbelső problémát feloldanának az értelmező szövegek. E hiányokon valamelyest enyhítettek országos és kari konferenciáink a maguk tematikus irányultságával, s a hozzájuk kapcsolt tanulmánykötetek. De mikor jön el az idő, hogy *A szakácsnak*, a *Last train*nek, a *Dinamit*nak is meglegyen a maga konferenciája, vagy éppen az *M*-nek, szerteágazó, a *Vulkán alattot* jóval meghaladó Lowry-intertextusával?! A *Dinamit*², *A her-*

¹ A Palócföld 2011/1. számában bemutatkozott olvasóinknak a Hajnóczy-műhely. Az azóta eltelt időszak tevékenységébe és egy újabb szövegfeldolgozás részleteibe avatja be olvasóit a műhely vezetője. (A Szerk.)

² Ezt olvastuk a Soproni Színház honlapján: „Versmondó maratonnal nyílt meg a Magyar Költészet Hete rendezvénysorozat április 6-án a Soproni Petőfi Színházban. A program után délután Gergye Rezső, a vasvári Nagy Gáspár Művelődési Központ igazgatója adta elő Hajnóczy Péter: *Dinamit* című monodramáját. A produkció országos ezüst minősítést nyert a XI. Vasvári Színját-

*ceg*³ és a *Last train* című monodrámák kísérletező színpadra állítása éppen hogy elkezdődött, s vajon lesz-e folytatás? Nem készült még film a *Ló a keramiton* című kiemelkedően izgalmas, az életmű kaleidoszkópikus összefoglalásának is tekinthető filmforgatókönyvből sem, s nem rendelünk szimpóziumot a legszélső, legkritikusabb képtetűjű szöveg-ikerpárhoz, *A vese-szörphöz* és az *Embólia küsszönyhöz*, s gondolkodott-e már valaki par excellence a *Galopp* Ady-betétein etc. Így az életmű stabil törzsanyaga is hosszú évek munkáját, terepét szolgáltatja még.

A helyzet a hagyatékkal, ha nem összetettebb is, de más. Itt még mindig sok tekintetben ismeretlen terepen vagyunk, mert ha Reményi József Tamás el is látta rövid jegyzeteivel, címkéivel az átadott dobozok beltartalmait (spirálfüzeteit, nejlonlonzacsós paksamétáit), s mi magunk is már annyi körben s annyian dolgoztunk az anyagon –, ám mindez csak a tájékozódást segítette, és annak belátását, hogy elvégezhetetlenül sok a feladat, s még az alapok sincsenek teljességgel feltárva. Sok tekintetben az én memóriám az otthona és regisztrációja, el-elhomályosuló és kiélesedő térképe a dobozok szövegvilágának. Aleatorikus, kalandos – és a kockázatot sem nélkülöző helyzet...

Hajnóczy Péter kéz- és gépiratainak gondozása különös látószöveget biztosított a már ismert szövegekhez. A kéznyomok, nehezen olvasható feljegyzések, beszúrások, egy zaklatott, meg-megszakadó gondolkodás- és munkafolyamat lenyomatai nem mindig képeznek közvetlen átjárást a befejezett, publikált művekhez. Hagyatékgondozó munkánk: a betűzgetés, kibetűzés, átírás, másolás, jegyzetelés gazdag tapasztalatokat hordoz (legalább négyféle, merőben eltérő írásképpel találkoztunk; megismerve e duktusokat, lassan a kedélyváltozások, koncentrációs állapotok is leszűrhetők lettek: megrendítő közelség egy rég halott emberhez; azt látom, ta-

szó Fesztiválon, és most a soproni érdeklődőket is lenyűgözte.” Korábban a Vasvári Színi Egylet adta elő, 1997-ben.

³ Hajnóczy Péter: *A herceg*. Játssza: Harsányi Attila. Díszlet és jelmez: Szántó Cecília Mária–Brzózka Marek. Fény és látvány: Sanyibá. Film: Papp Melinda. Asszisztens: Zsíros Linda. Rendezés: Balog József. *Ábrahám és Izsák története 1980-ban. Abogy Hajnóczy hátrahagyta. Hátrahagyott írás. A Színművész története. Abogy. Hátrahagyva. „...Valaki aztán megkérdezte tőle: „Miért lóg a nyakadban kereszt? Úgy véled, van Isten?” „Természetesen van” – válaszolta a férj, s intett a fízetőpincérnek.*” MASZK Egyesület Szeged 2012. Bemutató: szeptember 18. este fél 8. Régi Zsinagóga. Készült az NKA támogatásával. Harsányi Attila a darabot azóta a Grand Caféban is előadta, Balog József átigazításában, 2015-ös szimpóziumunk zárásaként.

pintom, amit ő, hajdan). E tapasztalat egyik eleme maga a látványegyüttes, a füzetlapok kalligráfiája, vizualitása. A szenvedélyes, olykor agresszív írásképet grafikai jelek, türelmetlen, alakjukban ismétlődő, variálódó ábrák szakítják meg. Hajnóczy vonalaz, színez, szakaszokat, kockákat, geometrikus gölemeket rajzol a sorok közé, ezáltal beékeléseket, bemélyítéseket, pszichogramokat, gondolati térképeket hozva létre. Mindez a „barangolás és pásztázás” az eddig ismeretlen életműdarabok terében és idejében megkerülhetetlenné teszi bizonyos kérdések fölvetését: szerző és elbeszélő viszonya; fikció és biografikus fikció kérdéskörei; átmeneti és végleges formák egymás mellett élése.

Hajnóczy Péter opuszáról és prózapoétikájáról csak töredékes képünk lehet mindaddig, amíg az eddig nem azonosított szálakat nem tudjuk a felfejtendő nyelvi szöttes összefüggéseibe helyezni. Ugyanakkor tudjuk, észleljük, hogy sok szövegdarabka megoldatlan, feloldhatatlan marad, nem minden név, cím, utalás lesz végül filológiailag pontosítható. E tapogatózó, lassú nyomkeresés mégis igen termékeny állapotnak bizonyul a kutató számára: kapocs és visszanyúlás a szövegelőttés-stádiumokhoz; majd a keletkezésben lévő szöveg; a már megírt, de még javítatlan, végül a véglegesnek szánt textus, és annak további alkotói olvasatai. Különlegesen telített vizuális mezők létrejötteinek lehetünk tanúi a hagyatéki lapokat vizsgálva.

Szakemberek segítségül hívása, felkeresése, megkérdezése után a hagyatékigazgató munka első lépéseként katalogizáltunk: a dobozoknak, majd a bennük talált dokumentumoknak is számkódokat adtunk, végül a dokumentumokat is oldalszámoltuk. A továbbiakban szkennelés és fényképezés által gépre vittük az anyagot. Az átírások munkája folyamatosan halad előre, elkészült a közös ímélfelületen létező ún. Hajnóczy *képes-ábécé*. Új-rarendezések folynak a feldolgozási munka előrehaladtán, tartalmi katalógus, időrendi dokumentumtérkép, excel-táblázat készül.

A 2018-as esztendőben Ludmán Katalin tagtársunk (ELTE BTK magyar szak, Miskolci Egyetem, PhD) újrarögzítette, stabilizálta a hagyatéki anyagot, köszönet érte. Sokat várunk a közös munkától!

A Petőfi Irodalmi Múzeum jóvoltából a Hajnóczy-életmű mostanra digitalizálva is olvasható: *A Digitális Irodalmi Akadémia 2018. szeptember 17-i ülésén a DLA posztumusz tagjává választották Hajnóczy Pétert.*

Köszönet érte!

Hajnóczy Péter: PÉNTEK

– több részből egybefűzött, nem véglegesített hagyatéki szövegcsoport;
gép-, ill. kéziratok –

2.

Naplóbejegyzés 197.. december 7-én
(gépelve, igen halványan látszik; fekete tollal és zöld filccel megkeretezve,
hozzáragasztással; fenti cím lehúzva)⁴

Tegnap együtt voltam I.-vel, de az igazat megvallva, nem sok örömem telt benne egyikünknek sem. Délután találkoztunk, és néhány perc beszélgetés után I. megkérdezte, nem kísérném-e el egy darabig. Szemeregni kezdett az eső. Szívesen elkísérem, válaszoltam, és nemsokára együtt préselődtünk a zsúfolt villamoson: I.-ék Buda egy olyan részén laktak, ahol emlékezetem szerint még nem jártam.

Mikor megérkeztünk, I. kiment a konyhába teát főzni, közben föltett egy Mozart-lemezt. Én leültem a heverőre és cigarettáztam. Itt, ezen a heverőn valószínűleg hamarosan megtörténik az, amire egyáltalán nem vágytam, de amire kötelességszerűen mégis törekednem kell. Nem mint-ha I. csúnya lenne vagy testi hibás, de bennem soha nem keltett valami nagy hajlandóságot, hogy „közelebbi kapcsolatba” kerüljek vele. Míg főtt a tea, és hallgattam a zenét, lelkiismeretfurdalás fogott el, hogy mit mondok majd a feleségemnek, hol voltam, miért késtem el stb.; a legszívesebben fogtam volna a kabátomat, és indultam volna haza...

Végre elkészült a tea. Szótlanul megittunk egy csészével a konyhában: arra gondoltam, vajon I. is keserű kötelességének érzi, hogy lefeküdjön velem, mivel más egyebet már nem tudunk egymással kezdeni? Az is megfordult a fejemben: hátha I. még „ártatlan”, és még nem volt férfivel? Ez nem volt valószínű, de természetesen nem volt lehetetlen: a gondolatra, hogy egy szűz leánnyal kell bajoskodnom, végigfutott a hátamon a hideg. Eszembe jutott, mint aki ettől az emléktől vár segítséget, az a bizonyos szeptemberi nap, amikor én veszítettem el a már régóta nehezen viselt ártatlanságomat, eszembe jutott a vörös hajú Mari, az első szerelmem...

Egy presszóban ismerkedtünk meg, ahol délután és este konyakozni és nézelődni szoktam: pontosabban a vörös hajú Mari volt az, aki szerét ejtette valamiképp, hogy megismerkedjék velem. Ő huszonnyolc éves volt, én tizenhét. Egy félóra elteltével nem csináltunk egyebet, csak egymást

⁴ 1. lapját ld. illusztrációként

néztük kéz a kézben az asztalnál; majd Marinak el kellett valahová mennie – ennek őszintén megörültem, mint aki a találkozás élményét nyugodtan és egyedül akarja ízlelgetni –, s megbeszéltük, hogy másnap találkozunk, illetve Mari megadta a lakása címét, hogy délelőtt keressem fel. Mindez körülbelül délelőtt 10 óra körül történt, előttem volt hát egy csodálatos nap és egy teljes éjszaka, amikor újra és újra felidéztem találkozásunk legapróbb mozzanatát is, Mari arcát, a ruhája illatát, egyszóval mindent, ami csak akkor történt, és megpróbáltam elképzelni azt is, hogy mi történik majd másnap.

Mari nem volt egyedül, egy vékony, fekete hajú nővel műanyag katonákat festettek egy asztalnál. Az asztalra helyezett hatalmas, festékfoltos deszkalapon sorban feküdtek a műanyag katonák, előttük sorakoztak a festékes téglék, az ecsetek és a vászondarabok, amelyekbe Mariék az ecseteket törölték. Mari láthatólag feszélyezetten viselkedett, mint aki nem akar bensőségesebb érzelmeket nyilvánítani a fekete hajú nő előtt, aki kifejezetten barátságtalanul, sőt ellenségesen méregetett. Néztem, hogy dolgoznak, és egyik cigarettát szívtam a másik után. Később megkérdeztem, hogy segíthetek-e valamit. Inkább menjek el a boltba valami ennivalóért, és hozzak két üveg bort is, válaszolta Mari.

Mikor visszajöttem a közértekből, a sovány, fekete hajú nő ott állt az ajtóban, mint aki búcsúzik, és egész testében rázta a sírás. Mari komoly, szigorú arccal állt mellette, és valami olyasmit mondott a nőnek, hogy „ne rendezzen itt cirkuszt, mikor semmi joga nincs hozzá”. Inkább éreztem, mint tudtam, hogy a „cirkusz” valamiképp szoros összefüggésben van az én megjelenéssel, és hirtelen olyan szemmel kezdtem méregetni a fekete hajú nőt, ahogy az engem: a vetélytárs szemével. Csakhogy – úgy tűnt – az én dolgom könnyebb, mert nyilvánvalóan én voltam a győztes, ő pedig a legyőzött. De arról, hogy pontosan miben is áll ez a győzelem, nem tudtam semmit, csak a lényegét sejtettem meg, hogy semmi okom a szánakozásra, hogy én – természetesen – fontosabb vagyok a vörös hajú Marinak, mint ez a vörösre sírt szemű, sovány vállú nő.

„Akkor én megyek” – mondta, és Marira nézett, hogy ő majd tartóztatja: nem, ne menjen, maradjon még... De Mari nem mondta, hogy maradjon. „Ahogy gondolod”, villant meg szürkés-kék szeme, „ha úgy látod jónak, hogy jeleneteket rendezz, akkor csak menj”.

A sovány nő becsapta maga után az ajtót, én diadalittasan hallgattam a lépcsőkön a távolodó cipőkopogást.

W 24/10 23

~~14. január 1971. december 7-én~~

Tegnap együtt voltam I-vel, de az igazat megvallva, nem sok öröme te-
telt benne egyikünknek sem. Délután találkoztunk és néhány perc be-
szólgetás után I. megkérdezte, nem kisérném-e el egy darabig. Szeme-
regni kezdett az eső. Szívesen elkisértem, válaszoltam, és nemsokára
együtt préselődtünk a zsúfolt villamoson; I-ék Buda egy olyan részén
laktak, ahol emlékezetem szerint még nem jártam.

Mikor megérkeztünk, I. kiment a konyhába teát főzni, közben fel-
tett egy Mozart-lemezt. En leültem a heverőre és cigarettáztam. Itt,
ezen a heverőn, valószínűleg hamarosan megtörténik az, amire egyál-
talan nem vágytam, de amire kötelességszerűen mégis törekednem kell.
Nem mintha I. csunya lenne, vagy testi hibás, de bennem soha nem
keltett valami nagy hajlandóságot, hogy "közlelbbi kapcsolatba" kerül-
jek vele. Mig főtt a tea és hallgattam a zenét, lelkiismeretfurdalás
fogott el, hogy mit mondok majd a feleségemnek, hol voltam, miért
késtem el, stb.; a legszívesebben fogtam volna a kabátomat és indul-
tam volna haza...

Végre elkészült a tea. Szótlanul megittuk egy csészével a
konyhában: arra gondoltam, vajon I. és keserű kötelességének érzi,
hogy lefeküdjön velem, mivel más egyebet már nem tudunk egymással
kezdeni? Az is megfordult a fejemben: hátha I. még "ártatlan" és még
nem volt férfivel? Ez nem volt valószínű, de természetesen nem volt
lehetetlen; a gondolatra, hogy egy szűz lánnyal kell bajoskodnom,
végigfutott a hátamon a hideg. Eszembe jutott, mint aki ettől az
emléktől vár segítséget, az a bizonyos szeptemberi nap, amikor
én vesztetem el a már régóta nehezen viselt ártatlanságomat, eszem-
be jutott a vörös hajú Mari, az első szerelmem...

Egy presszóban ismerkedtünk meg, ahol délután és este konyakozni
és nézöldödni szoktam; pontosabban a vörös hajú Mari volt az, aki
szerét ejtetette valamiképp, hogy megismerkedjék velem. Ő huszon-
nyolc éves volt, én tizenhét. Egy félóra elteltével nem csináltunk

Péntek

– *kommentárok három (esetlegesen?) egybefűzött hagyatéki szövegforgácshoz* –

*Mi történne, ha belátnánk, hogy a Hajnóczy-szövegek egyik poétikai karaktervonalása és célja éppen az, hogy radikális kívülállásként határozzák meg az olvasót?! – idézem Faragó Kornélia tanulmányából.⁵ Hogy a szerző kizárja az olvasót a megértésből; hogy az olvasó olykor felkészületlen kérdezőnek érezze magát; hogy kénytelen legyen tudomásul venni kívülrekedtségét: azaz, hogy nem nyerhet bebocsáttatást a szövegvilágba. Az olvasó mint radikális kívülállás. Kívülre állítottság. Egyszersmind a hős kívül-levésének, külön-létének elbeszélése is. A tisztán kivehető viszonyok és viszonylatok hiánya; kétséget támasztó, *bizalomra nem méltó helyzetek* generálása. Válaszhiány. Kérdések a válaszok helyett. *Tudom. De: tudom-e?* A szöveg gyakran *kikérdeszhetetlennek bizonyul* Hajnóczynál.*

„...nem valószínű, de nem lehetetlen...” – hangzik fel nem egyszer a mondat a Hajnóczy-prózában. Így most vizsgált szövegdarabunkban is.

A Hajnóczy-műhely részéről 2010. október vége és 2011. június 9. közt készült részletes tartalmi katalógus, mely a 9 hagyatéki doboz anyagát veszi számba fontos jegyzetekkel kiegészítve, jelen szövegünket a következőképpen jegyzi:

Péntek. 2. doboz, 2. 04 (?) egy műanyag tokban Péntek címmel Hajnóczy elkezdte írni A szakács című szöveget, három lapnyi kézírás van meg belőle. A jegyzék azonban nem látszik észrevenni, hogy a jelzett szöveg a 3. oldal után radikálisan másra vált: egy újabb novellába kezd.

Álljon itt néhány rövid megjegyzés a hagyatéék első rendezői által közösen nejlaboritóba zárt, s a jóval később munkához látó Hajnóczy-műhely által egyelőre nem bolygatott, csupán feltárt és digitalizált szöveghármasról!

A hagyatéék más helyén fellelt fejezet-előző, lehúzott mottókról korábban értekeztem már munkatársaimmal együtt.⁶ A kérdés most az lehet,

⁵ Faragó Kornélia 2009. *Dialogikus várakozások. A kérdésprobléma Hajnóczy Péter prózájában.* In: *Tudom. De: tudom-e? A párbeszéd kiterjesztése – az újraolvasás lehetőségei.* Hajnóczy-tanulmányok III. Szerk. Cserjés Katalin. Lectum Kiadó, Szeged. 11–19.

⁶ Cserjés Katalin: *Eltávolított mottók emlékei.* Bagi Anita: *A szakács mottóinak feldolgozásáról.* Rákosné Horváth Erzsébet: *A szakács mottói.* Dányi Ágnes: *A szakács mennyei útja.* Hoványi Márton: *A szakács, Daphnisz és Khloé.* In: *Hajnóczy a könyvtárban. Vége/láthatatlan párbeszédben.* Hajnóczy-tanulmányok V. Szerk. Cserjés Katalin, Hoványi Márton, Nagy Tamás. Yes-Press 2001.Bt. 2016, 133–139.; 129–133.; 139–143.; 143–144.; 145–146.

hogy az évtizedekkel ezelőtti rendező kéz e 3 oldalas gépiratot milyen meggondolásoknál fogva kapcsolta együvé a rákövetkező két szövegdarabbal.

A 2. szövegegység rokonságaira már utaltam. Újdonság lehet itt a Marival történő megismerkedés plasztikus leírása, benne a műanyag katonák festésének magyarázatot nem nyerő, a történésbe furcsán illeszkedni látzó bemutatása. Utalnék itt a (játék-/ólom-) katonák nem ritka előbuklására az életműben.⁷

Végül egy hozzátétel, megjegyzés a 2. doboz további tartalomjegyzékéhez:

A 2.13. jelzetű dokumentumban, a füzet végén, fejjel lefelé a szerző elkezdi írni a *Martinovics összeesküvés* című tervet. Ez a hagyaték legkülönbözőbb pontjain fejt felütő szövegszál, regényterv és színopszis, e jegyzetek és kommentárok, kezdemények – egy következő publikáció előkészítő munkálataira várnak. A Széchenyi- és Kossuth-jegyzetekkel, hozzáfűzésekkel együtt mutatva ékesen Hajnóczy Péter makacs történelmi érdeklődését.

Hajnóczy Péter

⁷ „... a kékből kell kiindulni...” – *Hajnóczy a könyvtárban*. In: *Hajnóczy a könyvtárban*, 21–51.